

HAAGSCH NIEUWS

Pruiken en Revoluties

Onderbouw Voortgezet Onderwijs

1700 - 1800

Wie wordt de nieuwe stadhouder? De Haagse jaren van Kaat Mossel

Een Fries of een Duitser?

Den Haag. In 1702 overleed stadhouder Willem III, nadat hij van zijn paard was gevallen. Het vervelende was, dat hij helemaal geen kinderen had en dat er dus geen opvolger voor hem was. Vlak voor zijn dood had

hij zijn Friese neef Johan Willem Friso benoemd tot zijn opvolger, maar de regenten in Den Haag waren het hier niet mee eens. Daarnaast waren er nog meer verre familieleden van Willem III uit Duitsland, die zeiden de enige wettige opvolger te zijn. Dan maar geen stadhouder, dachten ze in Den Haag. Intussen

draaide de economie in Nederland steeds slechter. Nederland was allang niet meer het machtige land, dat het eerst was. Veel mensen vonden dat er weer een leider moest komen in Nederland. Johan Willem Friso was inmiddels al overleden, dus vroegen de regenten aan zijn zoon Willem om stadhouder te worden. Zo

werd in 1747 de nieuwe stadhouder Willem IV benoemd. Hij er alleen niet lang van genieten, want hij overleed vier jaar later plotseling op zijn 40^e. Zijn zoon Willem V was toen nog minderjarig, maar tot zijn 18^e hielp zijn moeder hem. Maar toen zij ook overleed hielp zijn voogd, de hertog van Brunswijk hem met regeringszaken.

Den Haag De Rotterdamse Catharina Mulder was keurmeesteres van mosselen in haar woonplaats, vandaar dat ze al snel de bijnaam Kaat Mossel kreeg. In een tijd dat de Oranjes het erg moeilijk hadden en zelfs moesten vluchten, kwam zij juist op voor de stadhouder. Van oudsher waren de Oranjes namelijk razend populair bij het armste deel van de bevolking, zoals vissers, arme handelaars en winkeliers. Samen met haar overbuurvrouw Cornelia Swenk, die ook wel 'Ruike Keet' werd genoemd, deed ze van alles om de patriotten lastig te vallen. Patriotische bijeenkomsten verstoorde ze met haar geschreeuw en getier, ze deelde oranje linten uit aan de bevolking en ze zamelde geld in voor de Oranjes.

Ze schreeuwde de meest vreselijke dingen over de patriotten, maar de patriotten deden ook alles om Kaat Mossel zwart te maken. Zij werd de 'Stadhouderes van het grauw genoemd'. In 1784 vonden de patriottische regenten van Rotterdam, dat het genoeg was geweest en lieten Kaat arresteren. Vanwege ordeverstoring veroordeelde de Rotterdamse rechtbank haar tot geseling, brandmerking, tuchthuis en verbanning. Kaat Mossel ging samen met haar advocaat, de dichter Bilderdijk hier tegen in beroep bij het hof van Holland in Den Haag en werd overgeplaatst naar de Gevangenpoort. Nadat het gezag van Willem V met hulp van de koning van Pruisen in 1787 weer werd hersteld, werd Kaat

Willem V moet weg, einde Oranjes?

Patriotten grijpen de macht

Den Haag. In de 18e eeuw was overal in Europa de kloof tussen arm en rijk steeds groter geworden en zeker tussen de koning en het volk. Willem V was dan geen 'echte' koning, maar hij gedroeg zich vaak wel zo met al zijn pracht en praal. Een deel van het volk en een aantal politici kwam hier tegen in opstand. Zij noemden zichzelf patriotten. In 1785 moest stadhouder Willem V zelfs verhuizen naar Nijmegen, omdat Den Haag te gevaarlijk was geworden. Zijn vrouw Wilhelmina liet het er niet bij zitten en wilde terug naar Den Haag, maar vlak bij Gouda werd ze tegengehouden door een groep patriotten. Ze mocht er

niet langs. De broer van Wilhelmina, de koning van Pruisen vond dit zo'n grote belediging, dat hij een groot leger stuurde om die patriotten eens een lesje te leren. Willem en Wilhelmina konden weer terug naar Den Haag, maar

lang konden ze niet blijven. In 1795 moesten de Oranjes alweer verkassen en dit keer voor altijd. De Fransen onder leiding van generaal Pichegru hadden Nederland aangevallen en met steun van de patriotten lukte het om

grote delen te veroveren. Ze waren al bij Utrecht! Willem en Wilhelmina besloten te vluchten. In Scheveningen stapten ze halsoverkop aan boord van een vissersboot, waarmee ze naar Engeland gingen. Ze moesten al hun dure

De vlucht van Willem V naar Engeland (Coll. HGA)

De allereerste krant in Den Haag

Den Haag. In de 17^e eeuw bestonden er in Nederland al een aantal kranten, maar die leken totaal niet op de kranten, zoals we die nu kennen. Het waren vooral verslagen van gebeurtenissen, maar het was alleen maar tekst en er stonden geen plaatjes bij. In de 18e eeuw werd de krant steeds meer een begrip in de samenleving. Vooral de geleterde rijke mensen lazen de krant, die vaak één keer per week uitkwam. Rond 1780 kwam er ook ruimte voor meningen in de krant, maar dit werd wel zwaar gecontroleerd door de overheid. Ook begonnen de kranten

Persvrijheid

standaard met nieuws uit het buitenland, zodat sommige pijnlijke binnenlandse gebeurtenissen letterlijk naar de achtergrond verdwenen. Een van de eerste Haagse kranten was de 's-Gravenhaegsche Courant, die voor het eerst verscheen in 1710. De krant had een Nederlandse en een Franse editie en werd als een van de betere kranten ter wereld gezien samen met de kranten uit Utrecht en Amsterdam. Er stond meer in en er kon meer in staan dan in andere kranten, omdat in

Nederland de persvrijheid veel groter was dan in andere landen. Dit was ook een reden voor buitenlandse schrijvers om hun boeken in Nederland te drukken. Zo verscheen er eens een boek met allemaal roddelverhalen over koning Lodewijk XV van Frankrijk. Die verhalen gingen over de koning en de minnares, die hij zij zou hebben. Hiermee zou de Nederlandse regering in

moeilijkheden kunnen komen, dus kreeg de uitgever een werkverbod van 6 weken. Maar deze uitgever, gaf ook de 's-Gravenhaegsche Courant uit. De gemeente Den Haag, die belasting ving voor deze krant wilde wel meewerken. Zo kwam de krant 6 weken lang gewoon op een ander adres uit.

1. Van welk land was de zwager van Willem V koning?

• • • • •

Van de Spiegel vastgezet

Den Haag Nadat Willem V was vertrokken naar Engeland, namen de patriotten het land over. Laurens Pieter van de Spiegel, die onder het bewind van Willem V de laatste raadspensionaris was, vond dit allemaal maar niets. Hij was altijd trouw aanhanger geweest van Willem V. Voor het vertrek van de stadhouder probeerde van de Spiegel het de patriotten op alle

mogelijke manieren lastig te maken. Via een spionne, Etta Palm, kwam hij te weten, wat zij allemaal deden. Toen na het vertrek van Willem V de patriotten aan de macht kwamen, werd van de Spiegel gevangen genomen. Drie jaar later werd hij weer vrij gelaten. Laurens van de Spiegel vertrok naar Duitsland, waar hij de rest van zijn leven zou blijven.

Van de Spiegel gaat naar de Gevangenpoort (Coll. HGA)

BUITEN DEN HAAG

Pruiken en Revoluties

Onderbouw Voortgezet Onderwijs

1700 - 1800

Macht en onmacht

Fransen bezetten Zeeland

Sluis, 1747 Het Frankrijk van Lodewijk XV viel in 1747 ineens Zeeland binnen. Het begon met de verovering van het Zeeuwse stadje Sluis, maar al snel vielen ook andere steden in Zeeland en West-Brabant. Het rampjaar 1672, waarin de Fransen ook een groot deel van Nederland bezetten, dreigde zich te herhalen en net als toen werd er geroepen om een nieuwe stadhouder, omdat er behoefte was aan een nieuwe leider. Willem IV, die jarenlang bezig was geweest om zijn erfenis, het stadhoudersschap, in handen te krijgen, stond al

te trappelen van ongeduld. Met pijn en moeite wist hij uiteindelijk de Fransen te weg te krijgen. Hij mocht als dank voor bewezen diensten stadhouder

Amerika onafhankelijk

Amerika, 1776 In de 18e eeuw had Engeland overal ter wereld grote koloniën, ook in Noord-Amerika. Hier hadden de Engelsen wel voor moeten vechten,

want ook de Fransen hadden grondgebied in Amerika. De oorlogen tegen de Fransen hadden de Engelsen veel geld gekost, waardoor de in hun deel van Noord-Amerika meer belasting gingen heffen. De burgers van de 13 staten, die onder Engels heertogen in opstand en verklaarden zichzelf onafhankelijk. Onder leiding van George Washington werd een 6 jaar lange oorlog gevoerd om de Engelsen eruit te werken. In 1783 was het eindelijk zover en werd Washington president.

Stadhouder Willem IV (Coll. HGA)

Revolutie in Frankrijk

Parijs, 1789. Een van de belangrijkste gebeurtenissen in Europa in de 18e eeuw was de Franse revolutie. De Franse koning leefde al heel lang in extreme luxe en had in Frankrijk de absolute macht. Het ging economisch alleen erg slecht in Frankrijk. De bevolking leed honger, terwijl de koning werd afgezet en vermoord en het volk nam het land over. Vrijheid, gelijkheid en broederschap waren de idealen waarvoor deze mensen stredden.

werden opgepakt en vastgezet in de Bastille, de gevangenis van Parijs. In 1789 werd deze gevangenis massaal bestormd en dit was de start van de Franse revolutie. De koning werd afgezet en vermoord en het volk nam het land over. Vrijheid, gelijkheid en broederschap waren de idealen waarvoor deze mensen stredden.

De VOC opgeheven

Amsterdam, 1794. De VOC, jarenlang de trots van de Nederlandse handel is opgeheven. Iets wat jaren eerder al met de WIC was gebeurd, gebeurde nu met de Verenigde Oostin-

dische Compagnie. Het ging in Nederland sowieso al economisch slecht. De handel met Azië verliep ook al niet erg soepel. De Engelsen konden in die tijd de meeste producten goedkoper en sneller leveren dan de Nederlanders. Daarnaast hadden de ook meer macht op zee gekregen. De Engelsen hadden de Nederlanders in Azië volledig onder de voet gelopen en ze hadden na de Franse bezetting van Nederland ook al de Nederlandse kolonies in Zuidoost Azië, zoals Java en andere Indonesische eilanden overgenomen. Hierdoor bleef er voor de VOC weinig meer over.

Wetenschap

Uitvinding stoommachine

Glasgow, 1863 James Watt werkte als monteur aan de universiteit van Glasgow. Op die universiteit hadden ze al een voorloper staan van de stoommachine, maar die werkte eigenlijk helemaal niet zo goed. Watt was erg vertrouwd met deze machine en toen deze het voor de zoveelste keer niet deed, besloot de Schot iets te verzinnen, waardoor dit apparaat een echte soepel

lopende machine zou worden. Samen met Matthew Boulton ontwikkelde hij een krachtige stoommachine, die voor allerlei doeleinden kon worden gebruikt. De fabriek, die ze samen hadden opgericht, verkocht maakte de eerste stoommachine voor een Schotse mijn. De ontwikkeling was niet meer te stoppen. Stoomkracht zou de wereld veranderen.

Engelsman vindt WC uit

Engeland, 1775. Het fenomeen WC (water closet) bestaat nog niet eens zo heel lang. Voordat de Engelsman Alexander Cummings met deze nieuwe uitvinding kwam, deden de mensen hun behoefte op een pot, of op een plank met een gat erin. Daaronder stond een grote emmer, die geleegd werd als hij vol zat. Als iemand iets verkeerd gegeten had, was de stank vaak niet te

harden, dus verzonnen de Engelsen een manier om dat tegen te gaan, de WC. Het waren twee schalen, die boven elkaar bevestigd waren. Als je klaar was gooide je er een emmer water achteraan. De kleine of grote boodschap verdween door het gat en er bleef in de bovenste schaal een klein laagje water staan als afsluiter voor de stank.

De luchtballon (coll. HGA)

Wat was 'hot' in de tijd van Pruiken & Revoluties?

Pruiken in alle soorten

Den Haag De 18e eeuw wordt niet voor niets de pruikentijd genoemd. De Franse koningen en koninginnen waren al begonnen met het dragen van pruiken. Langzamerhand ging iedereen, die iets voorstelde een pruik dragen. In de Franse hoofdstad Parijs wemelde het op een gegeven moment van de pruiken. Deze mode waaide ook over naar Nederland, waar de chique rijke mensen ook met pruiken gingen lopen en zeker in het

chique Den Haag. Elke welgestelde Hagenaar droeg een 'pruik'. Men had in huis ook een aantal attributen, die bij de pruik hoorden. Zo werd de pruik ingesmeerd met vet en bestrooid met meel. Op het Lange Voorhout zat zelfs een kapper, die gespecialiseerd was in het maken en verzorgen van pruiken. Deze kapper, François Mourand was een begrip onder de 'upper class' van Den Haag. Als echte kapper kenden Mourand ook alle roddels.

Frans, de taal van de elite

Den Haag Tegenwoordig spreekt iedereen Engels, maar in de 18e eeuw was het erg in de mode om alles op zijn Frans te doen. De Haagse elite, die op het Lange Voorhout woonde, sprak onder elkaar Frans, ook al wisten ze niet precies hoe dat moest. Ze

hadden een eigen taaltje ontwikkeld, het Hagois. Dat kwam eigenlijk neer op een soort bekakt Haags met Franse klanken er tussendoor. Erg chique voor die tijd. Je telde op het Voorhout dan ook helemaal niet mee, als je het Hagois niet beheerste.

2. Welk apparaat vond Joseph Merlin uit?

.....

Ballonvaart in Den Haag

Den Haag, 1785. In 1783 hadden de Franse broers Montgolfier al de eerste luchtballon opgelaten, maar twee jaar later steeg in Den Haag voor het eerst in Nederland een ballon op, mét bemanning. De Fransman Pierre Blanchard was door stadhouder Willem V gevraagd om zijn ballon in de achtertuin van het paleis te demon-

streren. Samen met een legerofficier ondernam Blanchard de eerste tocht met een luchtballon door Nederland. Een halfuur later landden ze met hun ballon in Zevenhuizen. De mensen daar wisten niet wat ze zagen en twee boeren gingen de ballon zelfs te lijf met een hooivork omdat de dachten dat het een monster

HAAGSCHE POLITIEK

Pruiken & Revoluties

Onderbouw Voortgezet Onderwijs

1700 - 1800

Stadhouders 1747-1795

Willem 4

Toen Willem IV (1711-1751) geboren werd, was zijn toekomst erg onzeker. Zijn vader Johan Willem Friso, was door stadhouder Willem III aangewezen als zijn opvolger. Omdat Willem III geen kinderen had, had hij deze Friese neef hiervoor aangewezen. Alleen de regenten wilden hem niet hebben. Zij wilden liever zelf regeren, zonder stadhouder. Daarnaast had hij ook nog concurrentie van de koning van Pruisen en andere Duitse families, die ook vonden dat ze recht op de erfenis hadden. Johan Willem Friso stierf helaas al snel, toen hij in het Hollands Diep verdronk, nadat zijn boot was omgeslagen. Willem volgde zijn vader op, maar Willem had helaas een zwakke gezondheid. Toen hij vijf jaar was, was hij een keer zo hard gevallen, dat hij voor de rest van zijn leven last had van een beschadigde ruggenwervel. In 1723 regelde hij met de koning van Pruisen de erfenis van Willem III.

Dat jaar besloten ook de regenten in Den Haag om het stadhouderschap voor altijd af te schaffen. Dit was een grote teleurstelling voor Willem. In 1734 trouwde Willem met de dochter van de Britse koning, Anna van Hannover, met wie hij een gelukkig leven zou leiden. In 1747 beleefde Willem zijn 'finest hour', toen Nederland in oorlog raakte met Frankrijk. Het Nederlandse volk vond, dat de regenten veel te zwak waren en geen leiding konden geven. Zij wilden de Oranjes weer terug. De regenten besloten Willem te accepteren als hun stadhouder. Stadhouder Willem IV stierf helaas al vroeg. Hij was pas 40 jaar!

Willem IV op zijn sterfbed (Coll. HGA)

Anna

Toen Willem IV in 1751 plotseling overleed, was zijn zoonje Willem pas 3 jaar. Daarom nam de moeder van de kleine Willem, Anna van Hannover (1709-1759) de staatszaken van hem over. Anna was de dochter van de koning van Engeland. Ze trouwde in 1734 met Willem IV. Ze hadden een gelukkig huwelijk, iets wat in die tijd niet vaak voorkwam bij mensen van adel, waar bijna alleen maar getrouwd werd vanwege geld en macht. Anna was erg koppig en had het niet zo met de Hollandse regenten. Ze stierf 8 jaar na haar man.

Brunswijk

De Oostenrijkse hertog Ludwig Ernst von Braunschweig-Wolfenbüttel (1718-1788), beter bekend als Brunswijk was door Willem IV bij het Nederlandse leger gehaald als legeraanvoerder. Toen Willem IV overleed, nam Brunswijk de militaire zaken op zich. Nadat Anna van Hannover, de moeder van de kleine Willem was overleden, nam de hertog ook de staatszaken over. Brunswijk, die door zijn grote omvang ook wel spottend de 'dikke hertog' werd genoemd bleef een soort toezichouder voor Willem V totdat de jonge stadhouder in 1766 volwassen werd. Maar de Oostenrijker was niet zomaar van plan om zijn macht af te staan aan Brunswijk stelde Willem voor om een soort verbond te sluiten, waardoor Brunswijk de belangrijkste raadgever van Willem bleef. Willem V kon hier niet tegen in gaan, maar toen deze zaak aan het licht kwam, zorgde dit voor een groot schandaal.

Willem 5

Willem V (1748-1806) wordt over het algemeen gezien als een zwakke stadhouder zonder gezag. Willem V was in tegenstelling tot een aantal dappere en heldhaftige voorgangers van hem inderdaad geen groot militair en strateeg, maar zijn kwaliteiten lagen heel ergens anders. Waar veel stadhouders zich bezig hadden gehouden met oorlogen en veldslagen, besteedde Willem V liever zijn tijd aan het lezen van boeken en aan de wetenschap. Hij had een enorme boekenverzameling, waar later de Koninklijke Bibliotheek uit voort zou komen. Daarnaast had hij ook een grote kunstcollectie en een grote collectie van allerlei zaken die met wetenschap hadden te maken, zoals opgezette dieren, bijzondere stenen en fossielen. Ook had Willem een eigen dierentuin, waar allerlei vreemde dieren rondliepen. Willem trouwde met Wilhemina van Pruisen, zijn achternicht. In die tijd was dat

Willem V (Coll. HGA)

eigenlijk niet meer dan normaal. Door onderlinge huwelijken was bijna alle hoge adel familie van elkaar. Ze hadden een heel gelukkig huwelijk. Maar politiek ging het Willem V slecht voor de wind. Veel mensen protesteerden tegen de macht van de stadhouder, maar Willem V durfde hier niet krachtig tegen op te treden. Willem hield niet zo van ruzie en ging uiteindelijk zelf maar weg in 1785 naar Nijmegen. Zijn vrouw was erg dapper en zij zorgde er met hulp van haar broer, de koning van Pruisen ervoor dat ze terug konden naar Den Haag. In 1795 moesten ze weer vluchten, maar nu voorgoed.

De Bataafse Republiek

Den Haag In Den Haag steeg de spanning met de dag in het jaar 1785. Steeds meer mensen sloten zich aan bij de patriotten. De patriotten waren mensen, die tegen het gezag van de stadhouder waren. Zij wilden dat het land geregeerd werd door mensen, die daar goed in waren en niet door iemand, die daarvoor geboren wordt, zoals de stadhouder. Het lukte de patriotten de stadhouder te verjagen, maar twee jaar later kwamen ze alweer terug. 8 jaar later moest de stadhouder definitief vluchten, omdat de Fransen Nederland hadden aangevallen en met hulp van de patriotten een groot deel konden veroveren.

Onder Franse invloed

Nadat stadhouder Willem V naar Engeland was gevlucht en de Fransen het land hadden bezet, stichtten de patriotten, met goedkeuring van de Fransen de Bataafse Republiek. De naam Bataafse Republiek kwam van het Bataafse volk. Zo'n 2000 jaar geleden was heel Germania Inferior (zo heette Nederland toen) bezet door soldaten van Caesar, de Romeinse veldheer. Héél Germania Inferior? Nee, een klein volkje, de Bataven bleef moedig

weerstand bieden aan de overweldigers en maakte het leven van de Romeinen in de omringende legerplaatsen bepaald niet gemakkelijk... De Bataafse republiek leek totaal niet op de Republiek der 7 Verenigde Nederlanden in de 17e eeuw. Om te beginnen was Nederland naar Frans model georganiseerd als een eenheidsstaat, die centraal vanuit Den Haag werd bestuurd. Geen losse provincies met allemaal hun eigen belangen meer, maar één Nederland. Er kwam ook een scheiding van kerk en staat. Vanaf toen mochten ook joden en katholieken een baan zoals burgemeester of minister hebben. Twee jaar lang had de Bataafse Republiek zelfs een soort vorm van democratie, namelijk de Nationale Vergadering. Deze Nationale Vergadering was de voorloper van de Tweede Kamer en hield zijn bijeenkomsten altijd

De eerste Nationale Vergadering in 1796 (Coll. HGA)

Een soort democratie

in de oude balzaal van Willem V. Deze vergadering bestond van 1796 tot 1798 en had 126 leden. Deze leden werden gekozen door het volk. Alleen mannen van 20 jaar en ouder mochten stemmen, maar alleen als ze het

oude systeem en de stadhouder niet meer zouden steunen. In 1798 werd er een staatsgreep gepleegd en kwam er een nieuw parlement. Voor het eerst kwam er nu een Eerste en Tweede Kamer. Deze twee werden het wetgevende lichaam genoemd. Zij maakten wetten en controleerden de agenten. Deze agenten waren een soort ministers. Samen werden

Schimmelpenninck

Rutger Jan Schimmelpenninck (1761-1825) was een van de grote krachten achter de Bataafse republiek. In 1798 werd hij dan ook hiervoor beloond en werd hij ambassadeur in Parijs voor de Bataafse republiek. Vier jaar later werd hij overgeplaatst naar Londen. In 1804 vroeg Napoleon persoonlijk aan Schimmelpenninck of hij de grondwet voor de nieuwe republiek wilde schrijven. Nadat hij klaar was werd hij raadspenningaris van de Bataafse republiek, een soort president van Nederland dus. Deze functie had hij jammer genoeg maar twee jaar.

Schimmelpenninck (HGA)

3. Uit welk land kwam de dikke hertog?

.....

BOULEVARDNIEUWS

Pruiken & Revoluties

Onderbouw Voortgezet Onderwijs

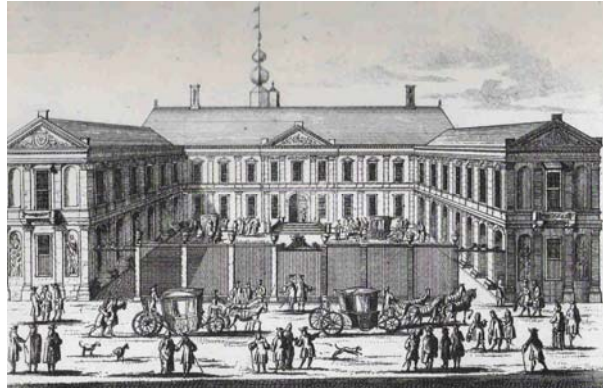
1700 - 1800

Casanova maakt Den Haag onveilig

Den Haag. Giacomo Casanova hield niet alleen heel erg van vrouwen, maar ook van reizen, soms vrijwillig, soms gedwongen. Zo kwam Casanova, achtervolgd door gokschulden in 1758 ineens in Den Haag terecht. Daar probeerde hij geld te lenen bij de Haagse bankier Tobias Boas, om dat te gaan verhandelen en zo winst te maken. Boas trakteerde hier niet in en Casanova vertrok weer. Na omzwervingen langs Leiden en Amsterdam kwam hij zijn oude liefde, de Venetiaanse zangeres

Teresa Ilmer tegen. Teresa stelde Casanova voor aan een van haar jongere vriendjes, de zoon van de Rotterdamse burgemeester. De volgende dag ontmoette Casanova de jongen weer, in een Haags koffiehuis. De jongen was aan het biljarten en hij stelde Casanova voor om op hem te wedden, omdat hij zo goed kon biljarten. Nadat de burgemeesterszoon een paar partijen had verloren zette Casanova al zijn geld op de tegenstander. Nadat die tegenstander nog veertig partijen had gewonnen, liet Casa-

nova trots zijn gewonnen geld zien aan de Rotterdammer. Die was zo kwaad, dat hij Casanova opwachtede bij het Haagse bos en uitdaagde voor een partijje schermen. De jongen was woest en na enkele lichte tikken, doorboorde hij ineens de das van zijn tegenstander. Casanova, die bekend stond als een hele goede schermer, versloeg de jongen vervolgens en verwondde hem met een paar rake tikken. De jongen ging moest zijn verlies toegeven en ging er als een haas vandoor.

Paleis Noordeinde in de 18e eeuw. Hier logeerden zowel Voltaire als Pichegrú (Coll. HGA)

Paleis Noordeinde als generaal Pic

De pantoffelparade, flaneren over het Voorhout

Den Haag Rond 1770 was het Lange Voorhout bij uitstek de plek waar de rijke elite zich liet zien. Van ongeveer 3 uur 's-middags tot 7 uur 's-avonds was het daar vooral 'zien en gezien worden.' Rijke mannen en vrouwen flaneerde dan over het Lange Voorhout in hun mooiste kleding. In de volksmond werd dit ook wel de 'pantoffelparade' genoemd. Het flaneren deden deze mensen vooral omdat ze moesten laten zien aan andere mensen hoe rijk en belangrijk ze wel niet waren, maar vaak werd ook van deze gelegenheid gebruik gemaakt om een geschikte huwelijkskandidaat uit te zoeken. Het is

Chique heren en dames laten zich op het Lange Voorhout van hun beste kant zien (Coll. HGA)

namelijk bekend dat veel mensen die op het Lange Voorhout woonden ook onder elkaar trouwden, om

zo maar het kapitaal en de adellijke titels maar binnen de groep te houden. Het Lange Voorhout had zelfs

een apart taaltje, het Hagois. Dat was een mix van Frans en bekakt Haags, erg chique dus.

Haagse kapper neemt het op voor Willem V

De Haagse kapper en pruikenmaker François Mourand, die eigenlijk François Carabain heette, woonde naast de Amerikaanse ambassade, waar nu 'Le Bistrot' zit. Hij had een hele rijke klantenkring, waaronder zelfs stadhouder Willem V en zijn vrouw. Als vrouwen en mannen bij hem langskwamen om hun pruik te verzorgen en op orde te brengen, waren ze soms wel uren bij hem in de zaak. Voor veel mensen was hij een soort vertrouweling, waardoor hij altijd op te hoogte was van de laatste roddels. Aan het eind van de 18e

eeuw ging het steeds slechter met de economie en veel mensen gingen zich afzetten tegen de vaak overdreven rijkdom van de Haagse elite. Deze mensen, de patriotten, waren vooral tegen de macht van de stadhouder. Ook politici keerden zich tegen de stadhouder en zorgden ervoor dat de stadhouder steeds minder taken en voorrechten kreeg. Een van die voorrechten was, dat alleen de stadhouder onder de poort tussen het Binnenhof en het Buitenhof door mocht. Ook dit werd afgeschaft. Mourand vond te afschaffing van deze rechten veel

te ver gaan en hij besloot in opstand te komen. Bij poort van het Binnenhof probeerde hij de koetsen van een aantal politici tegen te houden. Mourand kreeg geen steun van de bevolking en hij werd opgepakt en ter dood veroordeeld. Hij stond al letterlijk met de strop om zijn nek, toen een bode kwam melden dat de straf was omgezet tot levenslang. Zijn vrouw had hiervoor gezorgd met contacten die ze nog hadden. In werkelijkheid moest zijn vrouw wel erg ver gaan om bij belangrijke mensen ervoor te zorgen dat Mourand geen

doodstaf kreeg. Er werd geroddeeld dat ze zelfs met hen naar bed ging.

François Mourand probeert een koets te stoppen

Voltaire en zijn Haagse vriendinnen

Den Haag Toen hij als jongeman in Den Haag woonde, heette Voltaire nog gewoon François Marie Arouet. In zijn jonge jaren had hij in Den Haag een landgenote van hem leren kennen, waarmee hij wilde trouwen. Zijn vader was niet echt gelukkig met wat zijn zoon allemaal uitspookte en hij moest meteen weer naar Parijs komen. In Parijs besteedde hij zijn tijd met het schrijven van gedichten, die vaak een aanklacht waren tegen de Franse maatschappij van toen. De Franse machthebbers vonden dit maar niets en lieten de jonge Voltaire opsluiten. In 1722 kwam Voltaire opnieuw naar Den Haag, samen met zijn vriendin. Dat hij het niet bij één vrouw hield, bleek

wel uit de brieven die hij naar andere meisjes schreef. Zo schreef hij vanuit Den Haag: 'Niets is met Den Haag te vergelijken als de zon wil schijnen'. Wat Voltaire vooral aansprak in Den Haag en Nederland, was de tolerantie, waardoor hij ongestoord zijn gedichten en boeken kon blijven uitgeven. De Haagse uitgever Jan van Duren zou door Voltaire wereldberoemd worden. Nadat Voltaire bij hem weg was gegaan na een ruzie, liet Voltaire van Duren opdraven in een nieuw boek, als de wrede koopman Vandenderdur. In 1740 kwam Voltaire als gezant van de Pruisische koning weer naar Den Haag. Hij verbleef toen in paleis Noordeinde, dat

Pichegrú in Den Haag

Den Haag 'Wat nu, zei Pichegrú' is een uitdrukking, die tegenwoordig alleen nog maar door schakers gebruikt wordt, als ze het even niet meer weten. Charles Pichegrú, was de Franse generaal, die in 1794 begon met de verovering van Nederland. Toen hij aan de oever van de Maas stond en de enorme watermassa voor zich zag, zij hij: 'Wat nu?'

Nadat de winter was ingevallen, kom Pichegrú de bevroren rivieren zo oversteken en stond hij binnen no-time in Den Haag. Hij werd daar met open armen ontvangen door de Patriotten en hij nam meteen zijn intrek in het verlaten paleis Noordeinde. Pichegrú bleef niet lang in Den Haag, want hij vertrok alweer snel om nieuw terrein te veroveren.

4. Wat was de echte achternaam van Voltaire?

• • • • •

CULTUUR EN VERMAAK

Pruiken & Revoluties

Onderbouw Voortgezet Onderwijs

1700 - 1800

Willem V opent museum in Den Haag

Den Haag Stadhouders Willem V had zelf nooit gestudeerd aan een universiteit, maar hij had wel degelijk interesse in allerlei wetenschappelijke zaken. Zo had Willem een enorme collectie opgezette dieren, skeletten, fossielen en beesten op sterk water. Ook had Willem een gigantische bibliotheek en een grote schilderijenverzameling. Veel koningen en andere heersers in Europa hadden zulke verzamelingen om te laten zien hoe rijk ze waren of om op te scheppen tegenover andere koningen, maar Willem was echt geïnteresseerd in deze dingen en hij breidde zijn collectie dan ook fors uit. Willem wilde de collectie niet alleen voor zichzelf houden en kocht daarom

Het Buitenhof in 1775, helemaal rechts de galerij van Willem V

(Coll. HGA)

een huis aan het Buitenhof. Dat huis liet hij verbouwen en volhangen met schilderijen en andere mooie en interessante dingen uit zijn collectie. De mensen konden hier drie dagen in de week

terecht om te kijken naar de prachtige verzameling van Willem V. Hij noemde dit de 'galerij'. Alhoewel het nog niet officieel zo heette, was dit toch het eerste museum in Nederland. Trouwens, niet

iedereen mocht hier zomaar naar binnen, je moest wel een beetje aanzien hebben, of op zijn minst gestudeerd hebben. Voor de 'gewone' Hagenaar bleef dus de deur gewoon op slot.

De dierentuin van de stadhouder

Den Haag Willem V had naast zijn verzameling boeken en schilderijen ook een 'levende' verzameling, namelijk een collectie dieren, die hij had ondergebracht in zijn dierentuin. Die dierentuin had hij in Voorburg laten aanleggen op zijn landgoed 't Loo, vlakbij Huis ten Bosch. Hij had daar allerlei dieren uit verre landen rondlopen, zoals een orang oetan en twee olifanten, Hans en Parkie. De orang oetan at het liefst gebraden en gestoofd vlees en hij dronk behalve water ook wijn en likeur, uit een glas! Verder had Willem in zijn dierentuin ook nog van allerlei tropische vogels. Het enige probleem was dat de mensen in die tijd niet wisten hoe ze met al die vreemde beesten moesten omgaan. Veel dieren overleden dan ook snel.

Als het niet van de Nederlandse kou was, gingen ze wel dood omdat ze bijvoorbeeld niet de juiste voeding kregen. In die tijd wist men bijna niets over het leven en de eetgewoonten van tropische dieren.

De aap van Willem V (HGA)

5. Op welk Voorburgs landgoed had Willem V zijn dierentuin?

‘

Mozart in Den Haag

Den Haag. Stadhouders Willem V en zijn zusje Carolina hielden veel van muziek en ze waren ook zelf erg muzikaal. Via via hadden ze gehoord dat het wonderkind Wolfgang Amadeus Mozart in Londen was en op het punt stond om daar weg te gaan. Carolina aarzelde geen moment en deed er alles aan om Mozart naar Den Haag te halen voor een concert. En Wolfgang kwam, samen met zijn

zusje Nannerl. Helaas werden beide kinderen ernstig ziek. Hierdoor bleven ze langer in Den Haag gepland, waar ze weer werden opgelapt door Willems arts Dokter Schwenke. Uit dankbaarheid en omdat ze toch al zo lang in Den Haag verbleven besloot Mozart om Willem V te verrassen en hem op zijn 18^e verjaardag een persoonlijk concert te geven.

Vader Mozart, Wolfgang en Nannerl in actie (Coll. HGA)

SPORT

Skaten over de Scheveningseweg

Den Haag Skaten is niet iets wat pas sinds kort wordt gedaan, want al aan het eind van de 18e eeuw werd er in Den Haag al iemand op rolschaatsen gezien. Het was wel een raar gezicht, toen de Hagenaars in de zomer van 1790 ineens een Zwitser op schaatsten met wietjes voorbij zagen komen. Elf jaar eerder had de Belg Joseph Merlin de rolschaats al uitgevonden. Merlin woonde in Londen. Hij was van huis uit instrumentenmaker, maar hij vond ook andere handige dingen uit, zoals de rolschaats. Een van de eerste keren dat Merlin

zijn rolschaatsen uittestte was op een feestje. De Belg kon alleen zijn evenwicht niet bewaren, waardoor hij dwars door een dure spiegel knalde!

De 'nieuwwetische schaatsenrijder' uit Zwitserland. (coll. HGA)

'Den bal mitter colve slaen'

Den Haag Het colfspel was een Nederlandse voorloper van het golfen, zoals we dat nu nog kennen. Met een slaghout, dat een colve werd genoemd, werd over grote afstanden een bal geslagen. Er bestonden verschillende vormen van het colfspel. Zo kon je colven met kleine ballen en met grote zware ballen. Ook

kon je colven op ijs. Misschien een voorloper van het ijshockey? In Den Haag was het colfspel het populairst in de achttiende eeuw. Er bestonden maar liefst negen grote en kleine colfbanen, die overigens allemaal aan de rand van de stad lagen, omdat het stadsbestuur het colven toch maar een gevaarlijke sport vond.

Haagsch Nieuws is een uitgave van het Haags Historisch Museum.

Eindredactie:
Diana Timmer
Freek van Oers

Bronvermelding
L. Dalen Gilhuys, D. Verbaan, *Verhalen van een Haags verleden*, (Den Haag, 1991)
Uitg. Waanders, Gemeentearchief Den Haag, *Ach Lieve Tijd*, (Zwolle, 1984)

Afbeeldingen
Haags Historisch Museum
Gemeentearchief Den Haag
Rijksmuseum Amsterdam

Vormgeving & Drukwerk
KEEN Den Haag

ADVERTENTIES

Pruiken & Revoluties

Onderbouw Voortgezet Onderwijs

1700 - 1800

Als je pruik maar goed zit!

François Mourand
Pruikenmaker/verzorger

BIJOUTERIEËN & GALANTERIEËN

Happel
MODE

SPUISTRAAT 'S-GRAVENHAGE

NU LIVE IN DE OUDE DOELEN!

DE FAMILIE

Mozart

Leopold Wolfgang Nannerl

*'LIEFHEBBERS KUNNEN NA HUN PLAISIR HEM MUZIEK
VOORLEGGEN, HY ZAL HET ZELVE ALLES VOOR DE VUYST
WEG SPEELEN'*

OUDE DOELEN TOURNOOIVELD 'S-GRAVENHAGE

UW VERMOGEN IS VEILIG BIJ:

Tobias Boas
BANKIER

VOOR ÁL UW GELDZAKEN!

ST.-JACOBSSTRAAT
'S-GRAVENHAGE

VOOR HET MOOISTE EN BESTE PORSELEIN VAN EUROPA!

Anton Lyncker

PORSELEINFABRIEK

DUNNE BIERKADE 'S-GRAVENHAGE

6. Voornaam van een Haagse
bankier...

.....

OPDRACHTEN

Pruiken & Revoluties

Onderbouw Voortgezet Onderwijs

1700 - 1800

Wie is wie?

Belangrijke figuren uit de 18e eeuw
Trek een lijn tussen de naam en waar 'ie' beroemd om geworden is.

Raadpensionaris
Bataafse Republiek

Willem IV

Stierf toen hij pas
40 was

Kaat Mossel

Wonderkind

Willem V

'Stadhouderes
van het grauw'

Mozart

Had een eigen
dierentuin

Schimmel-
penninck

Zoek de verschillen

Vroegâh

Willem V & Wilhelmina

(Coll. HGA)

Nu

Willem-Alexander & Máxima

Op elke pagina kun je een woord invullen. Hieronder kun je de eerste letter van elk woord invullen. Het nummer bij elke letter geeft aan van welk woord je de eerste letter in moet vullen. Er ontstaat dan een nieuw woord

Geen aanhanger van Oranje...

• 1 • 4 • 5 • 2 • 8 • 3 • 6

Wist je dat..?

- Willem V niet echt een keuze had met wie hij mocht trouwen?
- Willem-Alexander wat dat betreft een stuk beter af is?
- Willem V en Wilhelmina ondanks hun gedwongen huwelijk toch nog heel gelukkig met elkaar waren?

Den Haag in 1767

Plattegrond van Den Haag uit 1767

(Coll. HGA)

Nieuwbouw op het Voorhout

Den Haag In de 18e eeuw kreeg het chique deel van Den Haag een totaal ander gezicht. De huizen die in de 17e eeuw langs de Lange Vijverberg en het Lange Voorhout stonden hadden typische Hollandse trapgevels. In de 18e eeuw werden deze gevels vervangen door meer strakke en statige gevels en kreeg het zijn chique uitstraling zoals het dat nu nog steeds heeft. De typische Lodewijk XIV stijl, die was overgewaaid uit Frankrijk was heel erg in de mode. Gebouwen zoals het paleis aan het Lange Voorhout en het Huis Huguetaan zijn in

deze stijl gebouwd. De architect Daniël Marot ontwierp veel van deze gevels, maar hij ontwierp

Huis Huguetaan aan het Lange Voorhout (Coll. HGA)

8. Behalve de architectuur aan de buitenkant ontwierp Marot ook iets anders, namelijk...

Het van het pand

Het Le-prooohuis

Den Haag De ziekte Lepra kent iedereen waarschijnlijk alleen van televisie, waarop dagelijks de beelden vanuit Afrika verschijnen, maar in de middeleeuwen was Lepra ook een gevreesde ziekte in Den Haag. Hiervoor werd een speciaal huis gebouwd buiten Den Haag aan de straat, die iedereen nu nog kent als het Zieken. In de 18e eeuw was de ziekte zo goed als uitgebannen, maar het huis stond er nog steeds. Nu was het meer een soort chique bejaardenhuis, waar mensen voor veel geld van een goed verzorgde oude dag konden genieten. Later werd het Leprooohuis afgebroken voor een wit gebouwtje, dat nu nog steeds aan het Rijswijkseplein staat. Koetsen moesten voor dit gebouwtje stoppen om tol te betalen voordat ze de stad in mochten.

Inwoners

1700 ± 35.000
1800 ± 50.000

Het Leprooohuis (Coll. HGA)

Wist je dat...?

- Het Lange Voorhout de meest chique straat van Nederland was?
- Dat de bewoners zelfs een eigen taaltje hadden?
- Namelijk het 'Hagois'?